

KÖNYVISMERTETŐ

Batthyaneum: Omagiu fondatorului Ignatius Sallestius de Batthyan (1741–1798)

Ed: Doina Biro Hendre. București 2011, Editura Bibliotecii Naționale a României. 273.

A Batthyáneum alapítójának, Batthyány Ignác erdélyi püspök születésének 270. évfordulójához köthető ez a tartalmas kötet. Ebből az alkalomból a Román Nemzeti Könyvtár a Giovanni Morando Visconti olasz kulturális intézet támogatásával jelentette meg. Előszóval és életrajzi érdekességekkel tiszteleg a püspök emléke előtt a nemzeti könyvtár főigazgatója, Dr. Elena Țîrșiman és az olasz kulturális intézet vezetője, Gianfranco Fraccarollo. A könyv segítségével mind az alapítót, mind művét közelebbről megismerhetjük.

Batthyányi Ignác iskoláit Pesten a piaristáknál, majd Nagyszombaton a jezsuitáknál végezte. Tizenkilenc évesen kapta meg a jáki apátságot s kiváltságos helyzetből adódóan a vatikáni levéltár kapui is megnyíltak előtte. Egerben töltött kánonoki és nagypréposti éve alatt Eszterházy Károly püspök könyvszeretete, kultúrapártoló tevékenysége mély befolyást tett rá. Erről árulkodnak tettei, melyeket erdélyi püspökként valósított meg, s melyekről a kötet hasznos összefoglalást nyújt.

Batthyányi Ignácot 1780-ban nevezte ki Mária Terézia Erdély püspökévé, ő ekkor Nagyszebenből Gyulafehérvárra költözött. Már kinevezése idejében is foglalkoztatta egy kulturális intézmény létrehozásának gondolata. Ehhez példát Egerben

láthatott az Eszterházy Károly által létesített líceumban, melyhez egy csillagvizsgáló és könyvtár is tartozott. Terveihez a megfelelő színhelyet a vár északnyugati sarkában álló, hajdani antitrinitárius templom szolgáltatta. Az épület különböző szintjein a színvonalas könyvtár, érem- és régészeti leletgyűjtemény mellett nyomda és csillagvizsgáló is helyet

kapott. Batthyányi terve szerint mindez háttérként szolgált volna egy erdélyi tudós társaság számára. A társaság ugyan csak rövid ideig működött, de a püspök által létrehozott intézmény fennáll. A Batthyáneum nevet viseli s a bukaresti Román Nemzeti Könyvtár tagintézménye. A tudós főpap megfelelő személyzetről is gondoskodott, képzett könyvtáros (Dániel Imre) és csillagász (Mártonffy Antal) személyében. Batthyányi Ignác életútjának méltatása mellett ez a páratlan intézmény kerül bemutatásra az emlékkötet angol, német, francia, román és magyar nyelvű fejezeteiben. A huszonegy nyomdászattörténeti, kötetstörténeti, illusztrációtörténeti, művészettörténeti, paleográfiai, restaurálási, egyháztörténeti és éremtani témát tárgyaló tanulmány hűen fejezi ki az intézet és az alapító sokszínűségét.

Sípos Ibolya és Vass Csongor a püspök életútjának ismertetésén keresztül mutatja be a gyűjtemény létrejöttét és gyarapodá-

sát. A nemes egyházfinak már római tartózkodása idején sikerült nagyjából ötezer kötettel megalapoznia könyvtárát. Ekkor jutott hozzá számos kéziratához és ösnyomtatványhoz. Ezeknek száma a felvidéki, erdélyi vásárlásokkal és Migazzi Kristóf váci püspök, majd bécsi érsek könyvtárának megszerzésével tovább gyarapodott. Ignác püspök személyiségének alaposabb megismerését teszi lehetővé tanulmányában Marton József. A magyarázatokkal ellátott levlérlésrészletek a jorzefinizmus korában élő tudós egyházfi világlátását, kapcsolatrendszerét is megismerhetővé teszik. Doina Biro Hendre tanulmányában a püspök oktatásügyi és egyháziügyi kiemelkedő szerepét mutatja be. Batthyáyninak köszönhető a katolikus egyház és az oktatás megújulása Erdélyben. Jó kapcsolatokat ápolott Giuseppe Garampi pápai nunciussal, akit rendszeresen tájékoztatott a honi állapotokról. Az oktatásban pedig többek közt lehetőséget biztosított a pozitív tudományok (pl. földrajz, geometria) szerephez jutásának.

Vizkeleti-Ecsedy Judit rávilágít a püspök egyéb vallásokkal szemben tanúsított türelmére, hiszen a katolikusok mellett lutheránus és unitárius munkákat is vásárolt. Ugyanitt a szerző 122 tételből álló listát közöl azokról a 16–18 századbéli magyar nyomtatványokról, melyeknek máig csupán egyetlen ismert példányuk található meg Gyulafehérváron a Batthyáneumban.

Újabb példát találhat az olvasó Batthyányi Ignác vallási türelmére Merchezl György munkájában, aki a Batthyányi-könyvtár kottás forrásai című doktori értekezésének összefoglalójában a gyűjtemény zenei kéziratái közt a protestáns Batthyány-Graduált is bemutatja. A szerző értekezésében egy részletes katalógus-

ban 50 itt őrzött kottás kézirat bibliográfiai adatait is közölte. Ezekről ad áttekintő képet a lényeges adatok kiemelésével.

A sokszínű gyűjteményben helyet kapnak középkori szász kéziratok, korai nyomtatványok is. Joachim Wittstock mutat rá, hogy a szász vallásos munkák mellett a korai szász világi irodalom (például a Nibelung-ének másolata) is megtalálható közöttük.

Jacob Mârzanak köszönhetően kap átfogó képet az olvasó a gyűjtemény értékeiről. Hiszen a reneszánsz kiváló nyomdászainak munkái mellett a romániai ösnyomtatványok és latin nyelvű kódexek legnagyobb része itt található. Külön kiemelhető közülük a Codex Aureus, a könyvtár legrégebbi, művészettörténeti szempontból is nagyon értékes darabja, a Karoling-könyvfestészet remeke.

További húsz különleges kódexet mutat be Horst Klusch. Ezek az Erdélyben élő anabaptisták tulajdonát képezték és XVIII. század közepi elkobzásukat követően változatos útvonalakon keresztül jutottak el Ignác püspök könyvtárába. Mára a külföldre menekült habának fontos kéziratok emlékeivé váltak.

Ileana Dârja tanulmányában Batthyányi Ignác magángyűjteményének négy illuminált kódexéről bizonyítja be, hogy stilisztikai hasonlóságot mutatnak a korvinákkal. A négy kódex 1450–1479 között készülhetett és valamennyi ékes példája az olasz reneszánsz iskola kalligráfiai, művészi teljesítményének.

A gyűjteményben román vonatkozású és nyelvű, cirill betűs művek is találhatóak. Róluk 1980-ban jelentetett meg egy katalógust Cristina Bica. Ezt a munkát egészíti ki Gabriela Mircea. A szerző nem csupán az egyes tételek részletesebb leírását

adja, hanem a bennük szereplő kéziratos bejegyzéseket is közli.

A kéziratok és korai nyomtatványok kutatói mellett a kötetstörténészek számára is tartogat érdekességeket a Batthyáneum. Muckenhaupt Erzsébet és Rozsondai Marianne gótikus és reneszánsz kötésű könyveket mutat be tanulmányában, melyek a lőcsei Szent Jakab templom plébánosának, Johannes Henckelnek (1481–1539) a könyvtárból származnak. Az ötvenöt kötet nagyobb része a Batthyáneum gyűjteményét gyarapítja, kettő található az Országos Széchényi Könyvtárban. A mellékelt listában a szerzők a proveniencia és bibliográfiai adatok mellett a művek szerzői jegyzékét is közlésteszik.

A tudós püspök a könyvtár mellett egy jelentős archeológiai gyűjteményt is létrehozott, ebben számos fogadalmi táblácska, érme, római kispasztika stb. található. Közülük izelítőként Vasile Moga a Kr. u. II. századból származó érmegyűjteményt, egy feliratos oltárt és római isteneket ábrázoló szobrocskákat mutat be.

Egy 1786–1855 között Verespatakon megtalált viasztábláról (tabula cerata, triptichon) szól Volker Wollmann tanulmánya. Verespataktól nem messze 1854-ben egy íróeszközt is találtak, ami a rómaiak stylusára hasonlít. A tábla valószínűleg a Kr. u. 131 és 167 közötti időszakból származik és érdekessége, hogy egy görög nyelvű munkaszerződés betűzhető ki rajta.

Daniela Ciugudea tanulmányában kelta bronztárgy helyreállítási folyamatát mutatja be, mely Temesvári János Batthyáneumban lévő gyűjteményéből származik. Restaurálásról szól Alexandru Știrban és Maria Zgârciu tanulmánya is. Ebben ismertetik a Nagyszebenből, Szatmárról, Gyulafehérvárról és Bukarestből száma-

zó kéziratok, egy ősnymtatvány és több 17–18. századi nyomtatvány Gyulafehérváron végzett restaurálási munkálatait.

A numizmatikai gyűjtemény fontos részét képezik a Sztojkak Zsigmond Antal püspök – a gyulafehérvári papnevelde, a Seminarium Incarnatae Sapientiae alapítója – által a jezsuita kollégiumnak ajánlkozott érmék. A számos nemesfém pénz között Mária Terézia magyar királynővé koronázásától a Corvin Mátyást ábrázolón át a római birodalom bronz fizezőeszközéig sok érdekesség található. Viorica Suciu tanulmányában nemcsak beszerzési útvonalukat és jellemzésüket adja, de közöl egy táblázatot arról is, hogy az egyes római pénzeket melyik császár idejében verték.

Kezdetben szintén a Batthyáneum érme-gyűjteményébe került Lőnhárt Ferenc (1819–1879) püspök 4 pecsétje és pecsétnyomója is. Az egyházi életútjának, tevének méltatását követően ezeket mutatja be munkájában Gabriela Dănilă.

Azonban a Batthyáneum nem csupán színes, értékes gyűjteményekből, könyvtárból, múzeumból és nyomdából állt. Ignác püspök létrehozott itt egy csillagvizsgálót is, mely ma már nem látogatható, így a köztudatban is kevésbé van jelen. Mártonffy Antal *Initia anstronomica...* című munkája nyomán mutatja be a gyulafehérvári csillagvartát, mint ikonográfiai szempontból is érdekes intézményt Kovács András. A mű metszetei és a valóságos ikonográfia közti különbséget felhasználva világít rá a szerző, hogy a metszőket a csillagvizsgáló korábbi tervei inspirálták. A művészettörténeti szempontok mellett az építészetiek figyelembe vételével mutatja be a csillagvizsgálót Volker Wollmann. A szerző részletesen tárgyalja a hajdani templom átépítési

munkálatait, melyek 1795-ben kezdődtek. Emellett fotókkal illusztrálva ismerteti az itt használt csillagászati eszközöket is.

Bár csak átvitt értelemben kötődik a Batthyáneumhoz, mégis hasznos új információkat közöl a romániai paleográfiai és kodikológiai kutatásokról Adrian Papahagi és Dincă Adinel-Ciprian. Különösen azért, mert tanulmányukhoz egy 149 tételes annotált bibliográfiát is csatoltak, melyet haszonnal forgathatnak a téma iránt érdeklődők.

Batthyányi Ignác egyik fiatalabb testvérét, Alajost mutatja be tanulmányában

Doina Biro Hendre. Ebből nem csupán a felvilágosult arisztokrata életútját, eszméit ismerheti meg az olvasó. A munka emellett bemutatja az erdélyi főnemesség általános szellemiségét is.

Valamennyi tanulmány új információkkal gazdagítja a Batthyáneumról alkotott eddigi képünket. De közérthető szövegei a témában elmélyedni igyekvők mellett az általános ismeretekre vágyók is haszonnal forgathatják. A kötetet szép illusztrációi és tipográfiai igényessége a bibliofil olvasók számára is kedveltté fogják tenni.

Nagy Györgyi

FEJLESZTÉSEK AZ OR-ZSE KÖNYVTÁRÁBAN

Tavaly decemberben lezárult a Rothschild Alapítványos pályázatunk, amelynek keretében a raktárunk legrosszabb részlegében az omlásveszélyes kezeletlen fapalcokat könnyűszerkezetes fém polcokra cseréltük. Már a nyáron elkezdődött és jelenleg is folyik az érintett állomány leltára. Most kezdtünk hozzá az

elektronikus katalógusban is feldolgozott állományrészünk leltározásához, illetve ezen állománynak az olvasóteremhez való közelebb költöztetéséhez.

Popovics Dávid
Országos Rabbiképző-Zsidó
Egyetem Könyvtára

